

УДК 930.251+253+255:784+785:398.8:061.1(438)

ФОНОГРАФІЧНА КОЛЕКЦІЯ ІНСТИТУТУ МИСТЕЦТВ ПОЛЬСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК – ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Пйотр ДОРОШ

*Zbiory Fonograficzne (dawne Archiwum Fonograficzne im. Mariana Sobieskiego)
Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk,
ul. Długa 26/28, skr. poczt. 994, 00-950 Warszawa,
tel.: (22) 50 48 200, fax: (22) 831 31 49, e-mail: piotr.dorosz@ispan.pl*

Фонографічна колекція Інституту мистецтв Польської академії наук – це найстарший і найбільший архів записів польської народної музики. Сьогодні у Колекції зберігається близько 150 000 пісенних та інструментальних творів із більшості регіонів Польщі, які були зафіксовані упродовж останніх 60 років. У Колекції представлено широкий діапазон носіїв звуку: воскові циліндри, записані з допомогою фонографа (серед них – найстарший відомий запис народної музики у Польщі з 1904 року), м'які платівки, різного типу магнітні стрічки, касети та цифрові файли. Зібрані записи – це безцінні документи історії розвитку сільського музичного мистецтва Польщі. Архівні матеріали Колекції є важливою джерельною базою для численних наукових досліджень. Інститут мистецтв ПАН реалізує низку проектів, націлених на збереження й популяризацію архівних записів Колекції: з 2004 року проводиться оцифрування аналогових носіїв звуку; оцифровані записи публікують у серії звукових компакт-дисків польської народної музики.

Ключові слова: народна музика, записи, фонографічний архів, оцифрування.

Фонографічна колекція Інституту мистецтв Польської академії наук (далі – ІМ ПАН) – *Zbiory Fonograficzne Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk* – це найстарше та найбільше зібрання записів польської народної музики. Згромаджені тут фонографічні документи становлять безцінне надбання історії польської не тільки сільської, але також загальнонаціональної музики і культури¹. Фонографічна колекція – це передовсім наукова інституція, де проводять широкий діапазон досліджень польської народної музики. Водночас колекція є місцем, де відбувається професійне оцифрування архівних старовинних носіїв звуку. Сьогодні архів знаходиться у Варшаві (Stare Miasto, ul. Długa 26/28, skr. poczt. 994, 00–950 Warszawa) (рис. 1).

Історія Фонографічної колекції ІМ ПАН

Теперішній архів під назвою “Фонографічна колекція Інституту мистецтв Польської академії наук” (назва та локалізація кількарать раз змінювалися, про це

¹ Варто зазначити однак, що хоч абсолютну більшість у фондах Фонографічної колекції становлять звукові записи польської музики, тут зберігаються також і записи музики інших народів, наприклад, українського. В Україні записував зокрема професор Пйотр Дагліг: у 1992 році – на Волині, у 1995 році – на Полтавщині. У 1993 році він фіксував музику бойків у містечку Турка на Львівщині [43].

далі) є спадкоємцем попередніх польських музичних архівів. Сучасний стан Колекції впливає із того, якою була доля цих старших зібрань записів, отже, потрібно коротко висвітлити їх історію.

Рис. 1. Вид будинку Інституту мистецтв ПАН із площі Красінських. Місто Варшава, Польща. 2016 рік. Фото Пйотра Дороша

Томас Альва Едісон запатентував перший прилад для записування звуку під назвою фонограф вже у 1877 році [6, s. 57], але перші записи польської народної музики з допомогою фонографа було зроблено щойно на початку ХХ століття. Оскар Кольберг напевно не використовував фонографа, він нотував пісні та інструментальні твори винятково олівцем на картках паперу. Найстарший знаний сьогодні звуковий запис походить із 1904 року¹. Його виконав Роман Завілінський (Roman Zawiliński, 1855–1932) – філолог, славіст та етнограф [6, s. 61; 7, s. 29]. Дослідник на двох воскових циліндрах² зареєстрував у Татрах, у місті Закопане, весільну рецитацію та чотири приспівки. Рецитував і співав син славного горянського музиканта і казкаря Сабали Крептовського [6, s. 64]. Ця пам'ятка зберігається у збірці Фонографічної колекції ІМ ПАН³. Потім, 1906 року, також у місті

¹ Ще раніше фонографом зацікавився священник Владислав Скерковський – дослідник сільської музики курпів, але сумнівно, щоб він записував із допомогою цього приладу. Навіть якщо й так, жодні його записи не збереглися, див. [19, s. 69].

² Фонограф мав рупор, подібний як у патефоні. Цей рупор через мембрану з'єднаний із голкою. Голка торкалася циліндра із м'якого воску. Коли виконавець співав або грав біля рупора, рупор переносив коливання повітря на голку, яка робила жолобки на восковій поверхні циліндра. Подібним механічним способом записували звук й на ще недавно популярні чорні платівки.

³ Кілька років тому циліндр було оцифровано. Записи з нього можна слухати на компакт-диску “Rozpoczął tedy fonograf zbieranie melodii podhalańskich...” (2015) [34].

Закопане записував німецький студент Віллі Блоссфелд [18, s. 53–58]¹. Роки 1913–1914 приносять між іншими записи гуральської музики, які зробив Юліуш Зборовський – пізніший директор Татранського музею у м. Закопане. Ці циліндри є власністю цього музею [18, s. 66–89]². Юліуш Зборовський (Juliusz Zborowski, 1888–1965) першим звернув увагу на проблему відповідного зберігання і захисту носіїв [18, s. 86]. Це був один із перших проявів архівної думки у Польщі, якщо йдеться про звукові носії. Дослідник окреслив низку заходів, необхідних для втілення ідеї архіву записів польської народної музики, сам зібрав колекцію з кількадесяти воскових циліндрів. Після Першої світової війни систематичного записування народної музики та дбайливого зберігання носіїв у численних листах і статтях домагався видатний польський музиколог – професор Адольф Хибінський (Adolf Chybiński, 1880–1952). У журналі “Музичний огляд” він зокрема писав, що у Польщі дослідження народної музики – це ще майже незнана сфера науки [4, s. 4], тому великою є потреба систематично та старанно збирати записи [18, s. 97]. Ідея етномузичних архівів повільно розвивалася.

Перед Другою світовою війною, у 1930-х роках, у Польщі постали перші фонографічні архіви – спеціально спрямовані на збирання записів польської сільської музики. Почався етап (який триває і досі) інституалізації справи зберігання народної музики. 1930 року в місті Познань розпочав свою діяльність **Регіональний фонографічний архів** (Regionalne Archiwum Fonograficzne) [18, s. 126–130]. Ініціатором його утворення був професор Люціан Каменський (Łucjan Kamieński, 1885–1964) – постать дуже важлива у царині академічного дослідження польської народної музики та систематичного збирання звукових записів [37, s. 240]. Люціан Каменський, працюючи у Познанському університеті на Кафедрі музикології, був учителем Ядвіги та Мар’яна Собеських – пізніших засновників фонографічного архіву в Інституті мистецтв ПАН. Він перший почав реалізувати на практиці постулати професора А. Хибінського, систематично записуючи народну музику та дбайливо архівуючи звукові носії. У Регіональному фонографічному архіві передовсім сконцентрувалися на записах музики Великопольського регіону та найбільш типового тутешнього сільського музичного інструменту – дуди. Багато циліндрів записав сам Л. Каменський і його студенти. У цей час під опікою Люціана Каменського тут працювали Ядвіга Петрушинська (Jadwiga Pietruszyńska, 1909–1995)³ та Мар’ян Собеський (Marian Sobieski, 1908–1967), здобуваючи досвід, який виявиться безцінним десятима роками пізніше, коли вони будуть змушені організовувати архів у Варшаві. Ядвіга та Мар’ян поглиблювали свої навички зби-

¹ Двадцять чотири циліндри у записах В. Блоссфелда зберігаються в Етнографічному музеї міста Лейпциг (Німеччина).

² Майже п’ятдесят циліндрів у записах Ю. Зборовського стараннями Яцека Яцковського, теперішнього керівника Фонографічної колекції ІМ ПАН, та інженера Франца Лехлейтнера з Австрії були оцифровані у 2015 році. Вони опубліковані на компакт-диску “Rozproszął tedy fonograf zbieranie melodii podhalańskich...” (2015), який з’явився в результаті співпраці Фонографічної колекції з Татранським музеєм у м. Закопане [34].

³ Петрушинська – дівоче прізвище Ядвіги Собеської. 1936 року, одружившись з Мар’яном Собеським, вона взяла його прізвище.

рацької й етномузикологічної роботи також і під час самостійних дослідницьких екскурсій у селах. У 1934 році, наприклад, Ядвіга, її сестра Анна та Мар'ян подорожували на велосипедах через Великопольщу, записуючи на воскові циліндри гру найстарших музикантів, які грали на дудах, а також їхні оповідання про цей інструмент і давню сільську музику (рис. 2). Цей досвід виявиться дуже придатним у 1950-х роках, коли Собеські організують і очолять Акцію збирання музичного фольклору. Їхня ініціатива була дуже важливою для утвердження архіву у Варшаві – теперішньої Фонографічної колекції ІМ ПАН, але про це йтиметься згодом. До початку Другої світової війни у Регіональному архіві зібрали понад 4 000 творів (інструментальних та пісенних) на воскових циліндрах та желатинових платівках [1, s. 19; 21, s. 3]. Переважна їх кількість була записана у Великопольщі. Вся колекція архіву була знищена (або пропала) під час війни [18, s. 165].

Рис 2. Дослідницька експедиція у Великопольщі. Зліва направо:
Анна Петрушинська – сестра Ядвіги, Мар'ян Собеський, Ядвіга Петрушинська.
1934 рік. Автор фото невідомий. Фото зі збірки Фонографічної колекції ІМ ПАН

Паралельно у Варшаві від 1934 року діяв **Центральний фонографічний архів** (Centralne Archiwum fonograficzne). Його засновником і керівником був Юліан Пуліковський (Julian Pulikowski, 1908–1944) – музиколог та викладач Варшавського університету. У 1935 році під час засідання Видавничого товариства польської музики, до якого належав дослідник, він наголошував, що потрібно “записувати польську народну музику, що зникає, шляхом утворення фонографічної бібліотеки, яку збирали б і якою керували б фахові музикологи” [5, s. 125; цитування

за: 35, s. 305–306]. Ця вимога лише почасти була виконана: керівником Архіву був фактично професійний дослідник (тут доречно зазначити, що дядько Ю. Пуліковського, Станіслав Кот, називав його “унауковленим Кольбергом” [5, s. 129]), але записи робили також учителі та інші особи, які не були музикологами. Щоправда, якщо у випадку з Оскаром Кольбергом, який також користався допомогою непрофесійних кореспондентів, які прислали йому свої ручні транскрипції пісень та інструментальних творів, можна сумніватися, чи якість цих транскрипцій була задовільною, то у випадку з Архівом ситуація була не такою проблемною. У Центральному фонографічному архіві його співробітники володіли фонографами, отже, не було потреби записувати методом “картки та олівця”¹. Проведення етномузикологічних досліджень з допомогою нефахових осіб створює ризик, що вони можуть не випитати у виконавців про речі істотно важливі, але, з іншого боку, така практика значно збільшує кількість та територіальний обсяг записів. Отож, до вибуху війни у Центральному фонографічному архіві зібрали близько 20 000 пісень та інструментальних творів з більшості районів тогочасної Польщі, записаних на близько 5 000 воскових циліндрів та кількох десятках платівок [5, s. 119, 136]. В адміністративних кордонах передвоєнної Польщі містилося, як відомо, багато українських і білоруських етнографічних територій. Не дивно, що Юліан Пуліковський був зацікавлений також записами, наприклад, із Волині. Він навіть звернувся до населення Волині із закликом, у якому зазначав, що треба інтенсивно збирати народну музику цього краю, щоб записи стали матеріалом для подальших наукових досліджень музики Волині. Тут для Архіву записував, між іншими, Ян Гіпський, Юрій Цехмістрок та Ванда Межеєвська [5, s. 144–145]. Співробітники Архіву записували сільську музику також у інших етнографічних районах України та Білорусі: на Львівщині – Тадеуш Грабовський, Юліуш Крокош; на Івано-Франківщині (тодішній Станіславівщині) – Юзеф Клуковський; на Поліссі – Януш Косіцький (це так звана “Друга експедиція на Полісся” – ідейне продовження першої експедиції – польових досліджень Казімежа Мошинського та Філарета Колесси, які записували тут у 1932 році [18, s. 117–122]); на Тернопільщині – Юзеф Савіцький; у Новогрудському районі (у сучасній Гродненській області, Білорусь) – Кристина Крагельська [5, s. 144–145]². У Білорусі записував також Геннадій Цитовіч [18, s. 174].

Після Варшавського повстання (1 серпня – 2 жовтня 1944 року) німецькі солдати отримали наказ зовсім знищити Варшаву [8, s. 426]. Під час акції руйнування міста спеціальний німецький загін – брандкомандо – спалив зібрання Національної бібліотеки, а між ними також колекцію Центрального фонографічного архіву [5, s. 121]. Не зберігся жоден циліндр, ані жодна платівка. Були втрачені безцінні пам’ятки народної музики поляків, українців, білорусів. Із попелища

¹ Це був, щоправда, крок назад порівняно з практикою Регіонального фонографічного архіву, у якому вже від 1935 року Мар’ян Собеський і Марек Квек записували звук на платівки, використовуючи також мікрофон [5, s. 124].

² Тут цікава деталь: недалеко від Інституту мистецтва ПАН, де зберігається Фонографічна колекція, на березі Вісли стоїть статуя “Варшавської сиренки”. Створила її різьбярка Людвіка Нічова. Ця напівриба, напівжинка має обличчя Кристини Крагельської.

уціліли лише поодинокі картки архівної картотеки (ці документи зберігаються у Фонографічній колекції ІМ ПАН).

На час Другої світової війни справа записування народної музики у Польщі була перервана.

Після війни Ядвіга і Мар'ян Собеські (рис. 4, 5), свідомі великих утрат, яких зазнала польська етнофонографія, вже у 1945 році відновили записування для **Західного фонографічного архіву** (Zachodnie Archiwum Fonograficzne), який Мар'ян Собеський і Тадеуш Вротковський заснували цього ж року у Познані [1, s. 23–24]. Це була їхня ініціатива – у той час Познанський університет нічим допомогти не міг – гроші були потрібні для поточних потреб сильно ослабленого війною навчального закладу. Поїздки селами виявилися дуже важкими, оскільки архів не володів автомобілем. Та незважаючи на це Собеські і Тадеуш Вротковський від 1945 до 1947 року записали переважно у Великопольщі понад 400 звукових “децелітових” платівок [1, s. 24]¹. Цих платівок із записами власне Собеських і Т. Вротковського маємо у Фонографічній колекції 420 одиниць² (рис. 3).

Рис. 3. Платівка фірми “Decelith” зі збірки
Фонографічної колекції ІМ ПАН.
2016 рік. Фото Пйотра Дороша

Мар'ян Собеський у 1947 році писав так: “Транскрипції³ будуть двоякого типу – одні в правописі для використання музикантами і композиторами, інші – у детальній науковій формі для порівняльних досліджень” [39, s. 461]. Тут учений накреслив контури ідеї, яку Фонографічна колекція ІМ ПАН втілює і сьогодні: щоб її архівні зібрання служили передовсім науці, але також були осередком популяризації сільської музики і культури.

У 1947 році вся колекція Західного фонографічного архіву була введена у склад **Музичної секції Державного інституту дослідження народного мистецтва у Варшаві** (Sekcja Muzyczna Państwowego Instytutu Badania Sztuki Ludowej). Керівником секції став Мар'ян Собеський [1, s. 25]. Співробітники секції увесь час наполегливо домагалися зорганізування широкої акції записування сільської музики в усій Польщі. Водночас продовжували дослідницькі екскурсії та записи власними силами (частково за свої гроші купували прилади для записування, придбали також автомобіль [1, s. 33]). Їхні мрії здійснилися у 1950 році. Цього року міністр культури та мистецтва ввів Державний інститут дослідження

¹ Так звані “децелітові” платівки (за власною назвою фірми-виробника “Decelith”) – це м’які звукові платівки, на одній стороні яких можна було записати близько 10 хвилин звуку.

² Усі вони оцифровані. Про їх оцифрування детальніше ітиметься далі.

³ Ідеться про нотні записи мелодій зі звукових носіїв.

народного мистецтва у структуру **Державного інституту мистецтв** у Варшаві (Państwowy Instytut Sztuki) [1, s. 37]. З цього моменту безпосередньо починається історія Фонографічної колекції ІМ ПАН – від цього року зібрання вже постійно перебуватиме у Варшаві. Що дуже важливо, державні органи нарешті почула прохання науковців і вирішила розпочати офіційну **Акцію збирання музичного фольклору** (Akcja Zbierania Folkloru Muzycznego). Метою ініціативи було, між іншим, відтворення того, що втрачено під час війни. Зрозуміло, що відтворити все втрачене достеменно не було можливо. І не тільки тому, що через майже десять років умерла частина давніх сільських виконавців. Головна причина полягала у тому, що сільська культура почала швидко та сильно змінюватися – і зокрема тому, що після війни у Польщі інтенсивно проводили електрифікацію, яка принесла до сіл радіо із сучасною, міською музикою.

Рис. 4. Ядвіга Собеська. 1952 рік.
Автор фото невідомий. Фото з фондів Фонографічної колекції ІМ ПАН

Рис. 5. Мар'ян Собеський. 1950-ті роки.
Автор фото невідомий. Фото з фондів Фонографічної колекції ІМ ПАН

Офіційним керівником Акції став Мар'ян Собеський. Вже у 1950 році в межах Акції почали організувати “територіальні групи”. Кожна з них отримала завдання записувати сільську музику у визначеному районі Польщі. Постали зокрема такі групи: келецька (керівник Ян Горосінський), ряшівсько-любельська (керівники Собеські), шльонсько-домбровська (керівник Юзеф Лігенза), краківська (керівник Влодзімеж Позняк), ольштинсько-гданська (керівник Владислав Гембік та Павел Шефка), познанська (керівники Собеські) та варшавська (керівник Адам Рієгер) [19, s. 56–60]. Кожною групою керував науковець – етномузиколог або етнограф, а її “співробітниками” були фахові дослідники, а також студенти музикології, композиції й етнографії (загалом близько триста осіб). Отож, у реалізації Акції збирання музичного фольклору брали участь передовсім фахівці.

Перед початком збирання записів Собеські подбали, щоб усі учасники Акції були добре підготовані до польової пошукової роботи в селах. Для цієї мети зокрема склали детальну “Інструкцію” – як збирати пісні та інструментальну музику [36]. Записувальні пристрої – магнітофони, мікрофони, обладнання для вироблення струму¹ та автомобілі гарантувало Польське Радіо (рис. 6).

Рис. 6. Сеанс звукозапису під час Акції збирання музичного фольклору. Село Слуп'я, Єнджеювський повіт, Свентокшиське воєводство (Келецьчина). Травень 1952 року.
Автор фото невідомий. Фото з фондів Фонографічної колекції ІМ ПАН

Упродовж чотирьох років (1950–1954) територіальні групи² зібрали велику кількість звукових записів пісень та інструментальної музики – 45 000 творів на близько 2 000 стрічок – із більшості районів Польщі [2, s. 13]. Під час Акції здебільшого використовували магнітні стрічки завдовжки один кілометр, на які записували звук переважно зі швидкістю 76 см/с – отже, кожна стрічка містила близько 20 хвилин музики; запис можна було зробити тільки на одній стороні. Ці магнітні стрічки – результат Акції збирання музичного фольклору – склали основу сучасної Фонографічної колекції ІМ ПАН (рис. 7).

Матеріал, зібраний під час Акції, не поклали на архівні полиці. Він одразу ж став базою для наукових досліджень та популяризації сільської культури. Собеські, їх співробітники та студенти транскрибували записи, проводили дослідження, писали наукові статті, також видавали збірники мелодій з різних районів у книж-

¹ Тоді у багатьох селах Польщі ще не було електричної мережі.

² Деякі групи продовжували записи ще й у 1955–1956 роках.

ковій формі. Така практика і досі дуже важлива для працівників Колекції – науково опрацьовувати матеріал та популяризувати сільську музику через статті, книжки, доповіді на конференціях, компакт-диски з архівними записами та уможливити доступ до цих матеріалів через Інтернет.

Рис. 7. Магнітна стрічка із записами Акції збирання музичного фольклору. Фото з фондів Фонографічної колекції ІМ ПАН. 2016 рік. Фото Пйотра Дороша

Мар'ян Собеський був керівником архіву до самої своєї смерті у 1967 році [7, s. 29]. Після нього керівництво перейняла його дружина Ядвіга (очолювала архів до 1970 року, тобто до виходу на пенсію). У 1971–1976 роках архівом управляли спершу етновознавець Ян Садовнік, потім етномузиколог Людвік Велавський. З 1976 року керівником архіву була етномузиколог Анна Шаласьна [7, s. 29–30], від 1983 року – етномузиколог Пйотр Дагліг, з 2004 року і до сьогодні архів очолює етномузиколог і музикант Яцек Яцковський. До 1977 року колекція мала назву Фонографічний архів. 1977 року – у десятю річницю смерті М. Собеського – рішенням Наукової ради ІМ ПАН архів отримав офіційну назву Фонографічний архів імені Мар'яна Собеського. З 1995 року ця інституція функціонує під назвою Фонографічна колекція Інституту мистецтв Польської академії наук.

Фонографічна колекція ІМ ПАН – сучасний стан

Анна Шаласьна, Пйотр Дагліг, Яцек Яцковський та інші співробітники Колекції – зокрема видатний етнохореолог Гражина-Владислава Домбровська (1921–2016), Марія Шуманська-Ілнота, автор цієї статті та багато інших осіб (перш за все однак П. Дагліг та Я. Яцковський) – значно збагатили зібрання записів своїми фіксаціями. Колекція поповнювалася також записами, зробленими під час етномузичних канікулярних таборів для студентів, які проводили зокрема Мар'ян Собеський та Ян Стеншевський.

Сьогодні у Колекції депоновано близько 150 000 творів на різних типах звукових носіїв: починаючи від воскових циліндрів, платівок “Decelith”, різних магнітних стрічок (моно- і стереофонічних, намотаних на осерді чи котушці), до магнітофонних касет, міні-дисків та цифрових комп'ютерних файлів. Колекція володіє також збіркою відеозаписів – на плівках давнього типу (без звуку, які зняв Владислав Домбровський), на касетах VHS, DAT, Hi8 та у цифрових файлах.

Колектив Колекції систематично влаштовує дослідницькі експедиції та записує традиційну музику. У своїй збирацькій роботі співробітники архіву використовують сучасні аудіо- та відеозаписувальні пристрої (рекордери і відеокамери, різ-

ного типу мікрофони). Під час збирацького сеансу звук записують у форматі wave, з частотою дискретизації щонайменше 48 кГц та розрядністю 24 біти (рис. 8).

Рис. 8. Запис репертуару традиційного гармоніста, акордеоніста і скрипала Стефана Новачка. Село Подленж, Гарволінський повіт, Мазовецьке воєводство, Польща. Липень 2016 року. Фото Евеліни Грігер

Зберігання та консервування носіїв звуку. Аналогові носії звуку (циліндри, платівки, магнітні стрічки, магнітофонні касети) зберігаються в окремому архівному приміщенні Фонографічної колекції (рис. 9). Тут витримують відповідну температуру та вологість. Важливо також, щоб ці параметри були стабільними, не змінювалися раптово і суттєво [15, s. 35] (коли магнітофонну стрічку переміщують з архівного приміщення на оцифрування, її кілька годин витримують у новому залі для адаптації [17, s. 79], перш ніж закласти у магнітофон). Для цього у приміщенні постійно працюють машини, які осушують або зволожують повітря, та кондиціонер. Тут також установлена протипожежна (газова¹) система [17, s. 79]. Аналогові та цифрові носії звуку розміщені (стоять²) на стелажах, покритих спеціальною фарбою, яка не проводить струм – струм міг би знищити

¹ Система використовує спеціальний газ, який не знищує (хімічно та фізично) згромаджені в архіві матеріали; детальніше див. [17, s. 81].

² Магнітні стрічки, і передовсім ці “студійні”, великі (які використовувалися для запису під час Акції збирання музичного фольклору), не повинні лежати, тому що існує ризик їх деформації [17, s. 80], а це суттєво утруднює їх відтворення (та оцифрування) на пристрої. Також може випасти осердя котушки стрічки (у Польщі його називають “бобіна” або “бобінка”).

магнітний і цифровий запис (рис. 10). Більшість магнітних стрічок має два або три дублікати на подібних або новіших типах стрічок.

Рис. 10. Магнітні стрічки на стелажах архівного приміщення Фонографічної колекції ІМ ПАН. 2016 рік. Фото Пйотра Дороша

Рис. 9. Інтер'єр архівного приміщення Фонографічної колекції ІМ ПАН. 2016 рік. Фото Пйотра Дороша

Якщо ідеться про цифровий звуковий матеріал (оцифрований з аналогових носіїв та записаний цифровими пристроями під час сучасних експедицій) – він має кілька копій на різних серверах, вінчестерах та оптичних дисках (CD). Для опрацювання звукових файлів та підготовки їх до публікації в інтернетній базі даних (про це пізніше) архівісти Колекції використовують комп'ютерну програму WaveLab виробництва німецької компанії Steinberg, призначені для поглибленого редагування цифрового звуку (рис. 11).

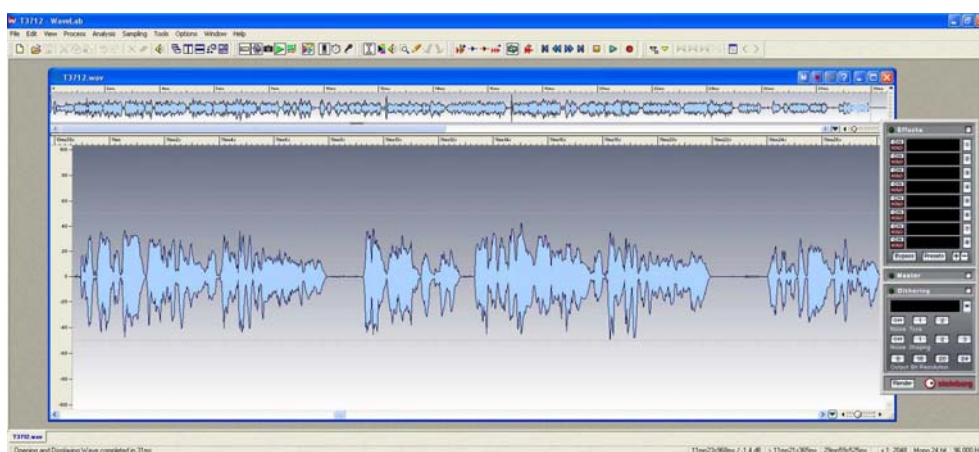

Рис. 11. Робочий інтерфейс комп'ютерної програми редагування звуку WaveLab. Вікно із сигналограмою або хвильовою формою відображення звукозапису (waveform)

Збірка незвукових документів. Магнітні стрічки (і передовсім записані під час Акції збирання музичного фольклору) мають багату документацію. Вона зберігається в окремому приміщенні. У цих документах можна знайти дуже багато інформації про села, сільських співаків і музикантів, транскрипції мелодій і текстів пісень (після війни бракувало стрічки, тому на стрічку записували хіба одну або дві строфи пісні, щоб “зловити” мелодію, а далі текст нотували тільки на папір) (рис. 12).

PAŃSTWOWY INSTYTUT SZTUKI
MIEJSCOWY ODDZIAŁ ETNOLOGICZNY
KRAJEWA BIBLIOTEKA REGIONALNA

Protokół 24 *Żarówka 362/1-8*

Miejscowość: Ossów gm. Błotnica. Nr. taśmy: 133
Powiat: Radomski. Odcinek taśmy:.....
Województwo: Kieleckie. Kol. nr. nagr. 1.
Data nagrania: 29.VI. 1952 r.

Wykonawczyni.

Nazwisko: Kaszuba Stos. fam.: wdowa.
Imiona: Anna. Narodowość: polska.
Data i m. urodz.: 1854 Mokroszynek M. zamiesz.: Ossów gm. Błotnica, pow. Radom.
Miejsce pobytu / z datami / nie wyjeżdżała nigdzie.
Zajęcie zawodowe: rolniczka. Czynność muzyczna: żadna.

Charakterystyka wykonawczyni: Wielka starszka, mimo swego wieku bardzo przytomna i inteligentna; umie czytać i pisać bez okularów. Od dziecka lubiła muzykę; ojciec jej grzał na skrzypcach. Pamięta powstanie, miała wówczas 9 lat; była na pogrzebie sławnego partyzanta Dymisiego zachowskiego poległego w listopadzie 1863 r., a pochowanego w Błkowie gm. Radzanów. Jako młoda dziewczyna była znaną i poszukiwaną śpiewaczką; mając lat 15 wyszła za mąż i jako młoda matka nieraz śpiewała po weselach. Jako 40 lat śpiewała po weselach potem przyszła starość, od 30 lat jest wdową. Nut nie zna, za śpiew wogóle muzyki się nie uczyła. Pamięć z powodu wieku bardzo osłabła; interesuje się dość muzyką, a bardzo zainteresowała się sprawą zbierania folkloru. Chętnie odpiewała 7 pieśni, które pamiętała; głos sopran, ale tak niewyraźny, że musieli jej pomagać muzyki, podspiewując pieśni, które sami od nie się nauczyli. Bliskość szeregów o pieśniach, które śpiewała zapodać nie mogła, oprócz tych, które w sesyjce naznaczyłem.

Tytuły pieśni nagranych.

1. Oj wolny ja
2. Niezgodziła była brama
3. W ogródeczku
4. Matka z ojcem
5. Gdzie ty jedziesz
6. Nie wyganiaj
7. Matko moja matko

Miejsce nagrania kamertonu a⁴.
Prowadzący inwagację Protokolant:
/-/ Dr. Wielowiejski Władysław

Nagrywający:
AMBROWICZ KRYPI

Ris. 12. Фрагмент документації для стрічки T0962: інформація про виконавця. 1952 рік. Із фондів Фонографічної колекції ІМ ПАН. Фотокопія Пйотра Дороша

У цьому приміщенні також знаходиться бібліотека рідкісних етномузикологічних книг (зокрема закордонних, між ними й українських). У іншій кімнаті зберігається багато цінних пам'яток давнього архіву – картотеки, каталоги, робочі матеріали колишніх працівників та ін. Триває оцифрування цих документів (рис. 13).

Оцифрування аналогових носіїв звуку. Процес оцифрування звукових зібрань Фонографічної колекції ІМ ПАН розпочався у 2004 році [17, s. 81]. Керівник Колекції Яцек Яцковський здійснив чимало візитів і відвідав багато вишкочів у європейських фонографічних архівах, які провели оцифрування своїх зібрань вже раніше – серед них: Віденський фонограмархів Австрійської академії наук (Phonogrammarchiv der Österreichischen Akademie der Wissenschaften), Берлінський фонограмархів (Berliner Phonogramm-Archiv, Ethnologisches Museum zu Berlin), Відділення музичної антропології Університету Тампере (Tampereen yliopisto, Musiikintutkimuksen laitos, м. Тампере, Фінляндія), Інститут литовської літератури і фольклору (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, м. Вільнюс, Литва), Шведський музичний архів (Svenskt visarkiv, м. Стокгольм, Швеція), Інститут музикології Науково-дослідного центру гуманітаристики Угорської академії наук (Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet, Magyar Tudományos Akadémia, м. Будапешт, Угорщина), Словенська академія наук і мистецтв (Slovenska akademija znanosti in

umetnosti, м. Любляна, Словенія) [17, s. 81]. Співпраця Фонографічної колекції ІМ ПАН з цими інституціями, обмін досвідом і взаємне дослідження архівних фондів триває безперервно.

Рис. 13. Фрагмент документації для стрічки T1279: транскрипція мелодії пісні та її повний текст. 1953 рік. Із фондів Фонографічної колекції ІМ ПАН. Фотокопія Пйотра Дороша

1179-11 12106

Powiadaj ludzisz ze ja ukrad jagnie

Miejscowość: Ochotnica Dolna Wykonawca: Króluszyk Józef
Powiat: Nowy Targ Urodz.: 1956 r., Ochotnica
Nagrano: 8 III 1953 Zapis: Sauriak Aleksandra
Tętno: 117 1/4 1953 r.

Powiadajom, ludzisz, ze ja u - krad ja - gnie
ot ja u - krad ciela u - wielka mie - dza - la.

1. Powiadaj ludzisz
Ze ja ukrad jagnie
A ja ukrad ciela
we wielka niedziszla

inny tekst: 1. z tego ~~nie~~ ^{wielka} na to
Przelecielo lato
Przeleci i siana
A dziewczyn ni ma

inny tekst: 1. Chłopcy z Ochotnicy
Na mój dusiu miara
Wędzisz za ciupagi
Różdiesz na Hitlera

inny tekst: 1. Zagraj mi muzyko
Nie szałuj mi szałyka
Bo ja ci szałycym
Ino wprzedem bycka

inny tekst: 1. Jo se górallcock
Na góry spesziron
Bo nie lod górall
Dziawczyny spesziron

2. Jo se górallcock
Łod szlakckich wáter
Dyscyk nie wykompał
Wykołysał wáter

3. Dyscyk nie wykompał
Wáter wykołysał
Dóś szek nie naplakal
Zedem nie nie szysał

4. Nie szysał nie oślic
Łai moja matka
Tylko nie szysala
Moja chrszestna matka

Оцифрування у Фонографічній колекції проведене згідно з методом так званого “лабораторного оцифрування”. Цю методу запровадив Стефан Кручковський, звукорежисер “Польського радіо”, протиставивши її так званому “промислому оцифруванню”. Метою “промислового оцифрування” є якомога швидше опрацювання якнайбільшої кількості носіїв – пріоритетами тут є кількість та швидкість, яких досягають за рахунок якості. Натомість метою “лабораторного оцифрування” є дуже дбайливе відтворення записаного на носії звуку [23, s. 29]. Найкраще, якщо процес оцифрування відбувається на таких пристроях, на яких ці носії були записані. Тому у Фонографічній колекції зібрано різні типи відтворювальних пристроїв, наприклад: програвачі для платівок, магнітофони для різних стрічок та касет (рис. 14, 15, 16). Прискіпливий добір пристрою для відтворення носія є дуже важливим – наприклад, стрічку, записану в системі стерео, не можна оцифрувати із використання монофонічного магнітофона¹. Потрібно також, щоб головка магнітофона відповідала ширині стрічки: якщо стрічка ширша, ніж головка – частина звуку не буде відтворена. Зрозуміло, що швидкість відтворення носія мусить бути такою ж, як швидкість записування. Фонографічна колекція – це, перш за все, наукова інституція з дослідження польської народної музики, тому для нас дуже важливо, щоб відповідність оцифрованого звуку оригінальному запису була якнайбільшою (у Колекції зокрема проводять дослідження тембру звуку, отже він мусить бути високої якості).

¹ Зрозуміло, це можливо, але тоді будуть великі втрати якості записаного звуку.

Для процесу оцифрування використовують зовнішні звукові карти та комп'ютерну програму WaveLab. Архівісти Колекції дотримуються таких технічних параметрів оцифрування звуку: частота дискретизації – 96 кГц, розрядність – 24 біти, формат аудіофайла – wave¹.

Рис. 14. Платівковий програвач. 1970-ті роки виготовлення. Фонографічна колекція ІМ ПАН. 2016 рік. Фото Пйотра Дороша

Рис. 15. Магнітофон "FBT Warszawa" 1963 року виготовлення². Фонографічна колекція ІМ ПАН. 2016 рік. Фото Пйотра Дороша

Рис. 16. Магнітофон "Fonia" для відтворення магнітних стрічок, намотаних на осердці у котушці. 1970-ті роки виготовлення. Фонографічна колекція ІМ ПАН. 2016 рік. Фото Пйотра Дороша

Воскові циліндри із фондів Фонографічної колекції спочатку були оцифровані 1983 року в Бібліотеці Конгресу у Вашингтоні (Congress Library in Washington), а згодом у Відні, у співпраці з Віденським фонограмархівом (Phonogrammarchiv der

¹ В експедиційних умовах звук записують, дотримуючись таких технічних параметрів: частота дискретизації – 48 кГц (однак все частіше обирають 96 кГц), розрядність – 24 біти, формат аудіофайла – завжди wave.

² Подібні магнітофони використовували для звукового запису під час Акції збирання музичного фольклору.

Österreichischen Akademie der Wissenschaften) [20, s. 25]. Уже завершено оцифрування записів на платівках “Decelith” [16, s. 98].

Опрацювання оцифрованих звукозаписів. Оцифровані звукові файли, позначені як “архівні файли”, старанно зберігають: їх кількаразово копіюють. Копії зберігають на зовнішніх дисках (вінчестерах), різних серверах та оптичних дисках (CD). Записи описують за допомогою комп’ютерної програми: в описі вказують пісні, інструментальні твори та висловлення (коментарі). Формат архівного файлу незмінний – цей файл непорушний.

Систематизація даних. У Фонографічній колекції функціонує специфічна система описування носіїв і цифрових даних, розроблена для потреб нашого архіву. Вона передбачає набір сигнатур (шифрів) для позначення різних типів носіїв архівних записів.

Для опису платівок “Decelith” використовують сигнатуру на зразок: P0001, P0002 і так далі, до P0420. Ця сигнатура складається із першої літери назви носія (P – польською мовою “платівка” – “płyta”, також по-англійськи – “plate”) та його порядкового номера. Так само називають й оцифровані файли звукозаписів із цих носіїв: P0001, P0002 і так далі. Отже, у назві файлу у Колекції немає жодної інформації про час та місце запису, про виконавців тощо. Всі ці метадані наявні у спеціальній базі даних (про це далі).

За цим же принципом найменовані інші носії. Сигнатури магнітних стрічок та їх цифрових файлів виглядають так: T0001, T0002... (стрічка по-польськи “taśma”). Сигнатури магнітофонних касет – MC0001, MC0002... (від назви “magnétique cassette”). Сучасні цифрові звукозаписи сигнатуровані з допомогою літер SF (це перші літери англійської назви носія – “sound file”): SF0001, SF0002...

Аналогічно найменовано й носії відеозаписів: відеокасети формату запису VHS отримують сигнатури VHS0001, VHS0002...; відеокасети формату MiniDV – MDV0001, MDV0002..., сучасні цифрові відеозаписи – VF0001, VF0002... (від назви “video file”).

Доступність оцифрованих записів та метадані. Кілька років тому співробітники Фонографічної колекції ІМ ПАН у межах проекту CADIS¹ створили електронну базу даних (її інтернет-адреса: cadis.ispan.pl). Ця база містить усі метадані про архівні записи Колекції: виконавці, твори, населені пункти та ін. На даний час база даних доступна польською мовою (на стадії підготовки її англійська версія).

Щоб досліджувати архівні фонди Колекції через мережу Інтернет, потрібно налаштувати пошуковий профіль на сторінці бази даних (<http://cadis.ispan.pl/search>) (рис. 17). Тут можна користуватися різними категоріями пошуку, наприклад: “дата запису” (data nagrania), “місце запису” (miejsce nagrania), “ім’я і прізвище виконавця” (miano artysty), “музична роль” (rola) та багато інших. База даних пропонує користувачеві широку інформацію про наявні в архіві записи. Наприклад, тут акумульовано відомості про виконавців (коли і де народилися, де проживали) (рис. 19); про носії архівних записів (тип носія, коли і де був записаний, хто записував, швидкість запису, параметри оцифрування та ін.) (рис. 18).

¹ Проект був націлений на опрацювання фоно- та фотографічних архівних матеріалів Інституту мистецтв ПАН.

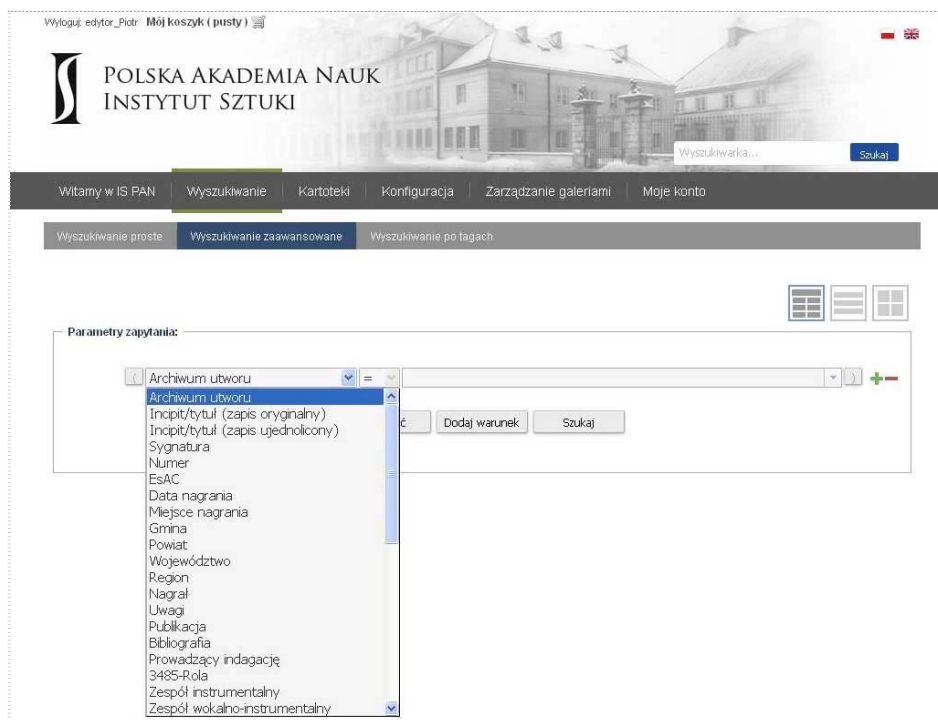

Рис. 17. Інтернет-сторінка вибору параметрів розширеного пошуку електронної бази даних Фонографічної колекції ІМ ПАН. 2016 рік

Sygnatura nośnika: T0576

Archiwum

Status nośnika digitalizowanego: Oryginał

Data nagrania nośnika digitalizowanego: 1951-09-29

Autor nagrania (oryginał): AZFM Kiel.; Chorośliński Jan

Nośnik digitalizowany: taśma magnetyczna studyjna 6.5 mm

Liczba śladów: 1 ślad

Prędkość nagrania oryginału: 76,2 cm/sek

Ilość kanałów: mono 1 kanał

Digitalizacja - dane podstawowe:

Data digitalizacji - 2009-06-10; Digitalizacja - Szymańska Maria; Data opracowania pliku dźwiękowego - 2009-06-24; Opracowanie pliku dźwiękowego - Szymańska Maria; Projekt - Mazowiecki/UM; Rozliczenie - IS PAN 06/2009;

Digitalizacja - odtworzenie nośnika:

Urządzenie odtwarzające (digitalizacja) - Magnetofon analogowy FTB Warszawa Typ D2. 13 Nr 11; Połączenia A/D - 1xXLR, FireWire;

Digitalizacja - parametry:

Przetwornik A/D - RME Fireface 400 (22818342); Rozdzielczość - 96 kHz/24 Bit; Karta dźwiękowa - RME Fireface 400; System - Windows XP; 4 CPU Intel Pentium III (~2799 MHz);

Digitalizacja - plik:

Sound Edition Software - WaveLab 6.10; Format edycyjny kopii - Wave file 96 kHz/24 Bit;

Рис. 18. Відображення відомостей про магнітну стрічку T0526 та її оцифрування на інтернет-сторінці електронної бази даних Фонографічної колекції ІМ ПАН. 2016 рік

Рис. 19. Відображення відомостей про співачку Валерію Межек на інтернет-сторінці електронної бази даних Фонографічної колекції ІМ ПАН. 2016 рік

На інтернет-сторінці бази даних можна також прослухати кількасекундні фрагменти творів¹: щоб активізувати програвач (“плеєр”), потрібно тільки натиснути на значок нот при інципіті твору (рис. 20).

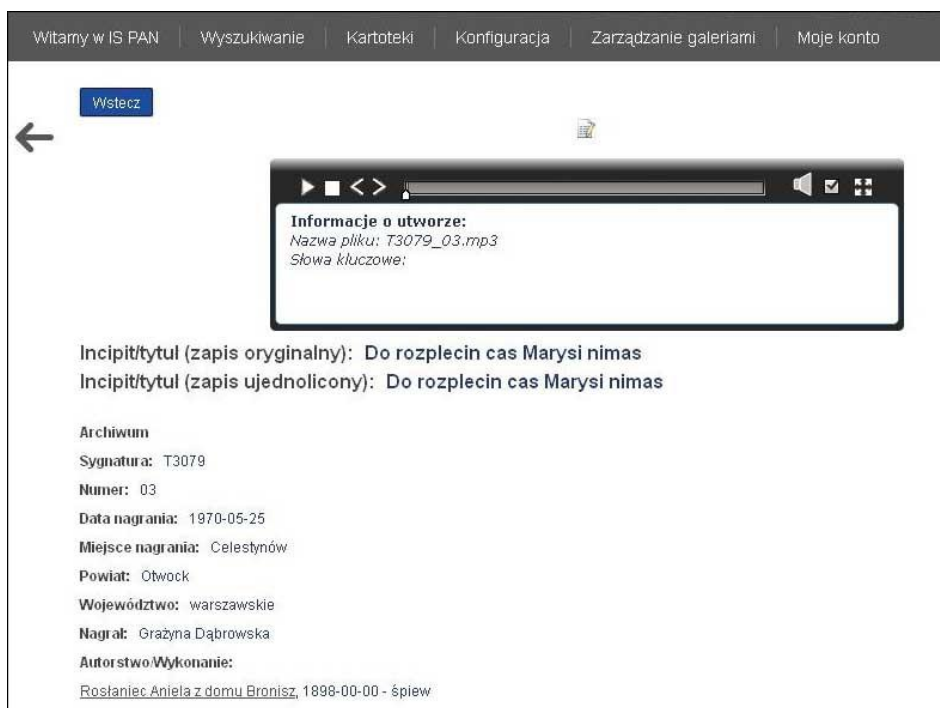

Рис. 20. Інтернет-сторінка програвача (“плеєра”) електронної бази даних Фонографічної колекції ІМ ПАН. 2016 рік

Проекти Фонографічної колекції ІМ ПАН

Проекти – це важливий спосіб реалізації багатьох завдань Фонографічної колекції, а також один із шляхів здобування грошей на її діяльність.

Дискові видання архівних звукових записів із фондів Фонографічної колекції ІМ ПАН. Ядвіга Собеська колись писала: “Про народну музику можна говорити, але треба її слухати” [38, s. 8]. Мрією Собеських завжди була серія

¹ Повністю твори можна прослухати в Інституті мистецтв ПАН.

платівок із сільською музикою. Вони хотіли, щоб ця гарна музика не лише зберігалася в архіві, але також була доступна для кожного – передовсім школярів, вчителів і дослідників. Їх ідею сьогодні реалізують співробітники Фонографічної колекції, які видають серію звукових компакт-дисків (CD) під назвою “ISPAN Folk Music Collection”. Серія містить архівні записи із фондів Фонографічної колекції ІМ ПАН. Автором та редактором серії є Яцек Яцковський, він також написав тексти до усіх інформаційних буклетів, доданих до дисків.

Перший диск побачив світ у 2006 році. Цей компакт-диск під заголовком “Władysława Wiśniewska i Zespół Śpiewaczek Ludowych Wdzydzanki” (“Владислава Вишневіська та гурт народних співачок «Wdzydzanki»”) [42] ще не належав до серії [10, s. 54]. У ньому представлено традиційну сільську музику із Кашубського регіону (рис. 21).

Рис. 21. Обкладинка компакт-диска “Władysława Wiśniewska i Zespół Śpiewaczek Ludowych «Wdzydzanki»” (2006)

Наступний музичний диск – “Early Post-War Polish Folk Music Recordings (1945–1950)” [11] – став початком серії “ISPAN Folk Music Collection”. Він містить перші записи народної музики у Польщі, зроблені після Другої світової війни (рис. 22).

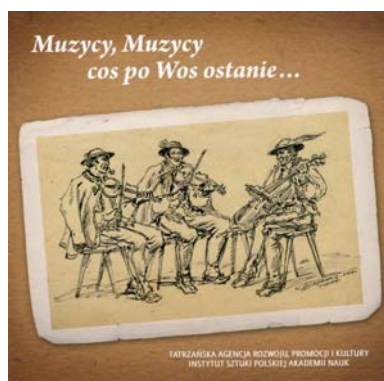
Рис. 22. Обкладинка компакт-диска “Early Post-War Polish Folk Music Recordings (1945–1950)” (2006)

У 2008 році вийшов диск “Muzyka ocalona – Łowickie 1952–1959” (“Врятована музика – Ловицьке 1952–1959”) [29]. На ньому можна прослухати архівні записи із околиць міста Лович (Західна Мазовія), зафіксовані ще до початку доби стилізації, яка відчутно негативно вплинула на сільську музику цього регіону [10, s. 54] (рис. 23).

Рис. 23. Обкладинка компакт-диска “Muzyka ocalona – Łowickie 1952–1959” (2008)

Також у 2008 році побачив світ ще один музичний компакт-диск, під заголовком “Muzycy, Muzycy cos po Was ostanie...” (“Музики, музики, що після вас зали-

шиться... ”)¹ [28]. На диску представлено музику гуралів так званого Скельного Підгалля: різні гуральські мелодії (“нути”: озводні, вергові та інші) і танці [10, s. 54] – у виконанні таких видатних музикантів і гуртів, як Броніслава Конечна-Дзядонька (звана “Дзядонька”, Bronisława Konieczna-Dziadoń, “Dziadońka”), оркестр братів Стирчулів-Масьяників та багато інших (рис. 24).

Рис. 24. Обкладинка компакт-диска “Muzycy, Muzycy cos po Was ostanie...” (2008)

Диск “Pieśniczki z kancenoła”² (“Пісні з канценола”) [32] не належить до серії “ISPAN Folk Music Collection”. Його уклала етномузиколог, працівник ІМ ПАН Арлета Навроцька-Висоцька з метою представити традиційні пісні протестантів Цешинської Сілезії (записи 2006–2008 років) [10, s. 54] (рис. 25).

Рис. 25. Обкладинка компакт-диска “Pieśniczki z kancenoła” (2008)

2009 року вийшов компакт-диск “Cassubia Incognita, kaszëbszczé piesnie” (“Невідома Кашубія, кашубські пісні”)³ [3], який містить найдавніші збережені музичні записи з Кашубського регіону, зроблені одразу ж після Другої світової війни та під час Акції збирання музичного фольклору [10, s. 55] (рис. 26).

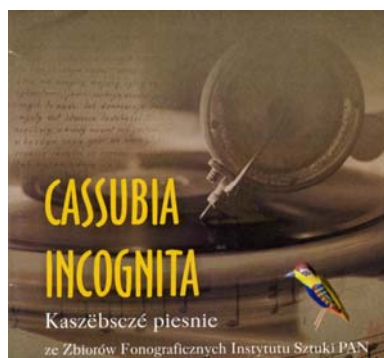

Рис. 26. Обкладинка компакт-диска “Cassubia Incognita, kaszëbszczé piesnie” (2009)

Опублікований того ж 2009 року музичний диск “Hen, gdzie piaski i moczary, gdzie zielone zawsze bory. Pieśni Puszczy Kurpiowskiej” (“Ген, де піски та мочарі, де завжди зелені бори. Пісні Курпівської пуші”) [14] представляє найстарші записи пісень і музики курпів. На диску можна почути голоси легендарних курпівських співаків, зокрема Станіслав Бжозового, Валерії Ме-

¹ Заголовок диска подано гуральським діалектом польської мови.

² Заголовок диска також подано діалектом. Kancenoł – діалектна назва давнього традиційного пісенника протестантів.

³ Друга частина заголовка “Cassubia incognita, kaszëbszczé piesnie” подана кашубським діалектом, у перекладі: “кашубські пісні”.

жеєк і Валерії Жарнохової. Цей диск – це своєрідна мандрівка слідами священика Владислава Скерковського (1886–1941), видатного дослідника сільської культури курпів [10, s. 55] (рис. 27).

Рис. 27. Обкладинка компакт-диска “Hen, gdzie piaski i moczary, gdzie zielone zawsze bory. Pieśni Puszczy Kurpiowskiej” (2009)

У 2009 році також побачив світ компакт-диск під назвою “Te skrzypce pamiętają czasy Chopina...” (“Ця скрипка пам’ятає часи Шопена”) [40] – так про свій інструмент сказав традиційний музикант-скрипаль Казімеж Мето зі села Гліна поблизу Жечиці Томашівського повіту Лодзького воєводства у Польщі. Подані на диску записи ілюструють інструментальну гру К. Мета та інших давніх сільських майстрів-скрипалів. Мето публікації – наблизити до слухачів таку скрипкову гру, яку міг слухати молодий Шопен. Для цього із фондів Фонографічної колекції було вибрано найдавніші звукові записи музикантів-скрипалів із районів, у яких бував композитор [10, s. 55] (рис. 28).

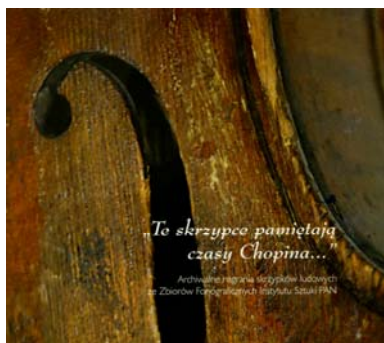

Рис. 28. Обкладинка компакт-диска “Te skrzypce pamiętają czasy Chopina...” (2009)

Виданий у 2010 році компакт-диск “Melodie ziemi kujawskiej” (“Мелодії Куявської землі”) [27] – цінна пропозиція для любителів традиційної музики Куявського регіону. Особливо цікаві записи співу народженої у 1867 році Марії Олейнік і весільних орацій Лукаша Биліцького, народженого роком пізніше, а також інструментальних мелодій традиційного куявського танцю – куявяка [10, s. 55] (рис. 29).

Рис. 29. Обкладинка компакт-диска “Melodie ziemi kujawskiej” (2010)

2013 рік приніс дисковий альбом “Pierwszy Podhalański Popis Konkursowy Ludowych Muzyk Góralskich. Zakopane 18–20 kwietnia 1952 r.” (“Перший підгальянський конкурсний запис народних гуральських музик¹, Закопане 18–20 квітня

¹ “Музика” у гуральському діалекті – це традиційний оркестр, до складу якого сьогодні найчастіше входять три скрипки і бас.

1952 року”) [31]. Альбом містить два диски, які презентують інструментальну гру найвидатніших гуральських гуртів, як, наприклад, Броніслави Конечної-Дзядонь (“Дзядоньки”) із Татранської Буковини, Требунів-Тутків із Пороніна, Оброхтів із Закопаного [10, s. 55] (рис. 30).

Рис. 30. Обкладинка компакт-диска “Pierwszy Podhalański Popis Konkursowy Ludowych Muzyk Góralskich...” (2013)

Також у 2013 році з'явився музичний диск “Pamiętki przeszłości z archiwum wydobyte. Pieśni i muzyka Kielecczyny” (“Пам’ятки минулого, підняті з архіву. Пісні та музика Келецчини”) [30]. Зібрані на диску записи – хороший приклад того, що народномузична традиція Келецчини деякою мірою є перехідною поміж музикою Мазовії, Центральної Польщі та Мало-польщі [10, s. 55] (рис. 31).

Рис. 31. Обкладинка компакт-диска “Pamiętki przeszłości z archiwum wydobyte. Pieśni i muzyka Kielecczyny” (2013)

Дисковий альбом під назвою “Gdyby Kolberg miał fonograf...” (“Коли б у Кольберга був фонограф...”, 2014) [12] містить два диски, які представляють найстарші звукові записи із Фо-

нографічної колекції ІМ ПАН, що мають нотні паралелі у фольклорних записах Оскара Кольберга. Це цікава спроба порівняти його “паперові” нотації із найстаршими збереженими звуковими фіксаціями [13, s. 17] (рис. 32).

Рис. 32. Обкладинка компакт-диска “Gdyby Kolberg miał fonograf...” (2014)

“Rozpoczął tedy fonograf zbieranie melodii podhalańskich. Pierwsze nagrania muzyki tradycyjnej na Podhalu ze zbiorów Muzeum Tatrzańskiego i Instytutu Sztuki PAN odtworzone po ponad stu latach” (“Тоді фонограф розпочав збирання підгальських мелодій. Перші записи традиційної музики Підгалля із колекцій Татранського Музею та Інституту Мистецтва ПАН, відтворені через більше ніж 100 років”) [34] – це звуковий диск, який з’явився у 2015 році в результаті співпраці Фонографічної колекції із Татранським музеєм у м. Закопане. На ньому відтворено найдавніші записи польської народної музики, здійснені на

воскових циліндрах у 1904 році Романом Завілінським та у 1913–1914 роках Юліушем Зборовським у Татрах [9]. Цей диск не належить до серії “ISPAN Folk Music Collection” (рис. 33).

Рис. 33. Обкладинка компакт-диска “Rozpoczął tedy fonograf zbieranie melodii podhalańskich...” (2015)

Найновіший диск із серії “ISPAN Folk Music Collection” – “Melodie stamtąd. Nagrania ar-

chiwalne tradycyjnych pieśni i muzyki regionu kaliskiego...” (“Мелодії звідти. Архівні записи традиційних пісень і музики Каліського регіону...” [26] – постав 2015 року у співпраці із Центром культури та мистецтва міста Каліш Великопольського воєводства Польщі. Містить записи сільської музики із Велькопольщі – з околиць Каліша (рис. 34).

Рис. 34. Обкладинка компакт-диска “Melodie stamtąd. Nagrania archiwalne tradycyjnych pieśni i muzyki regionu kaliskiego...” (2015)

Книжкові публікації. Окрім звукових дисків, співробітники Фонографічної колекції ІМ ПАН готують також численні книжкові публікації польського фольклору, джерельною базою для яких є архівний музичний матеріал із фондів Колекції. З 1974 року у видавництві Інституту мистецтв ПАН виходить серія фольклорних збірників під назвою “Polska Pieśń i Muzyka Ludowa” (“Польська народна пісня і музика”), яка презентує духовну культуру різних регіонів Польщі (народна музика, пісні, танці, обряди, інструменти). Видання серії опираються на словесно-музичні транскрипції фольклорних творів, які зберігаються в архівних фондах Фонографічної колекції ІМ ПАН. Редактором серії є професор Людвік Белявський. На сьогоднішній день побачили світ такі випуски серії: “Kujawy” (“Куяви”. Краків, 1974–1975. Т. 1) [24], “Kaszuby” (“Кашуби”. Варшава, 1997–1998. Т. 2) [22], “Warmia i Mazury” (“Вармя та Мазури”. Варшава, 2002, Т. 3) [41], “Lubelskie” (“Любельське”. Люблін, 2011. Т. 4) [25], “Podlasie” (“Підляшшя”. Варшава, 2012, Т. 5. В опублікованих частинах тому представлено тільки тексти пісень; триває підготовка частин із транскрипціями мелодій) [33].

Комплексні науково-дослідні та популяризаційні проекти Фонографічної колекції ІМ ПАН. Упродовж 2006–2008 років у Фонографічній колекції та загалом в Інституті мистецтв ІМ ПАН тривала реалізація проекту CADIS, націленого на опрацювання фоно- та фотографічних архівних матеріалів Інституту. Його результатом стала зокрема електронна база даних (www.cadis.ispan.pl), яка уможливила доступ до метаданих усіх архівних матеріалів, зібраних у Фонографічній

колекції. Цей доступ можливий із кожного комп'ютера, який приєднаний до мережі Інтернет.

Водночас, у 2006–2007 роках, відбувалося оцифрування найдавнішої частини звукових збірань Фонографічної колекції – платівок “Decelith”. Оцифровані звукозаписи було опубліковано на диску “Early Post-War Polish Folk Music Recordings (1945–1950)” [11].

2008–2009 роки – це час реалізації проекту “Digitalizacja, opracowanie i udostępnianie dokumentalnych nagrań dźwiękowych zarejestrowanych w ramach Akcji Zbierania Folkloru Muzycznego (1950–1954)” (“Оцифрування, опрацювання та доступність документальних звукових записів, зареєстрованих під час Акції збирання музичного фольклору (1950–1954)”), фінансованого Міністерством культури і національної спадщини Польщі. У межах проекту було вибірково оцифровано 100 магнітних стрічок із Акції збирання та зорганізовано виставку “Музиканти – Дослідники – Документація”. У 2009 році вийшов також звуковий компакт-диск “Hen, gdzie piaski i moczary, gdzie zielone zawsze bory” [14].

У 2010 році завдяки фінансовій підтримці Міністерства культури і національної спадщини співробітники Фонографічної колекції успішно провели проект “Ochrona i popularyzacja najstarszych nagrań polskiej muzyki tradycyjnej” (“Охорона та популяризація найдавніших записів польської традиційної музики”). У ході проекту було оцифровано близько двох тисяч звукових записів із Куявського регіону, частину яких репрезентовано на компакт-диску “Melodie ziemi kujawskiej” (2010) [27]. Також було організовано фотографічну виставку і проведено низку дослідницьких експедицій у Куявський та Курпівський регіони, на Східну Мазовію та Підляшшя.

“Dawna i współczesna dokumentacja folkloru muzycznego” (“Давня та сучасна документація музичного фольклору”) – це проект, реалізований у 2013 році за підтримки Міністерства культури і національної спадщини. Мета проекту полягала у широкому вивченні архівних музичних джерел, їх упорядкуванні, у проведенні теренових досліджень та зустрічей із найстаршим поколінням дослідників-документалістів та сільських музикантів. У ході проекту фахівці Фонографічної колекції також оцифрували унікальну збірку кінозаписів традиційного танцю, які у 1970-х роках зробила Гражина Владислава Домбровська; провели експедиції у Мазовії та Бещадах, зняли два документальні фільми (зокрема “Powrót w Bieszczady” / “Повернення в Бещади” про сільські записи та дослідження етномузиколога Анни Шаласької).

У 2014 році – в рік Оскара Кольберга – Фонографічна колекція ІМ ПАН здійснила проект “Gdyby Kolberg miał fonograf...” (“Коли б у Кольберга був фонограф...”), фінансований з фондів Міністерства культури і національної спадщини в межах програми “Kolberg 2014 – Promesa”. Під час проекту було оцифровано близько 6,5 тисяч творів із фондів Фонографічної колекції. Вивершенням проекту став дводисковий звуковий альбом “Gdyby Kolberg miał fonograf...” [12].

“Kultura chrześcijańska i folklor we współczesności – bułgarsko-polskie paralele” (“Християнська культура та фольклор сучасності – польсько-болгарські паралелі”) – це проект, розпочатий у 2015 році з метою дослідження традиційної музичної культури Польщі та Болгарії – і зокрема болгарських католиків та польських

православних (українців, білорусів, інших груп русинів та поляків). У межах проекту відбулися експедиції у Болгарію та на польське Підляшшя. В Інституті мистецтв ПАН пройшов також науковий семінар за участі польських і болгарських дослідників.

Упродовж 2015 року тривав проект “Ochrona i popularyzacja pierwszych nagrań dźwiękowych muzyki podhalańskiej” (“Збереження та популяризація найдавніших записів підгальської музики”). Головним етапом проекту було оцифрування 100 воскових фонографічних циліндрів, які у 1904, 1913 і 1914 роках записали Роман Завілінський та Юліуш Зборовський у Татрах (оцифрування проводили інженер Франц Лехлейтнер з Віденського фонограмархіву та Яцек Яцковський). Оцифровані мелодії було видано окремим компакт-диском “Rozpoczął tedy fonograf zbieranie melodii podhalańskich” (2015) [34].

У 2015 році розпочався перший етап проекту “Polska muzyka ludowa – dziedzictwo fonograficzne. Stan aktualny, zachowanie, udostępnianie” (“Польська народна музика – фонографічна спадщина. Актуальний стан, збереження, доступність”), метою якого є облік та оцифрування цінних фонографічних зібрань, які зберігаються поза межами Фонографічної колекції ІМ ПАН. Проект стосується насамперед зібрань регіональних культурних інституцій та приватних архівів. У межах проекту в Інституті мистецтв ПАН уже відбулися дві наукові конференції про різні типи фіксацій, проблеми їх оцифрування й архівування. У перспективі реалізація наступних етапів проекту (2016 року зокрема триває його другий етап).

Народномузичні звукові записи, згромажені у Фонографічній колекції ІМ ПАН, – це безцінні джерельні матеріали, які представляють понад 110-річну історію розвою польської народної пісні та інструментальної музики. У Колекції зберігаються фіксації музичної традиції усіх етнографічних регіонів Польщі, а також звукові документи сільської музики переселенців і національних меншин. Тож не дивно, що архівні фонди Колекції викликають велике зацікавлення серед дослідників народної музики. На основі дослідження архівних музичних матеріалів Колекції постало чимало наукових і популярних публікацій – серед них відома серія фахових фольклорних збірників, що представляє пісенну й музичну традицію різних регіонів Польщі – “Polska Pieśń i Muzyka Ludowa” (“Польська народна пісня і музика”) [22, 24, 25, 33, 41]. Архівні матеріали Фонографічної колекції використовують у своїй діяльності різні культурні інституції, композитори і музиканти. В архів звертаються також особи, які хочуть почути голоси своїх предків.

Систематичне оцифрування історичних звукових фондів збільшує доступність записів для користувачів. Завдяки оцифруванню можлива також широка й ефективна промоція польської народної музики у суспільстві, зокрема шляхом публікації серії компакт-дисків (CD) архівних звукозаписів. Спеціальні проекти оцифрування так званих “зовнішніх” фоновбірок, які зберігаються в інших інституціях чи у приватній власності, сприяють постійному зростанню архівних фондів Фонографічної колекції ІМ ПАН.

Ці та інші свої проекти Колекція цілеспрямовано націлює на дальшу активізацію досліджень народної музики та її популяризацію як важливої складової духовної спадщини народу.

Список використаної літератури

1. *Bielawski Ludwik*. Działalność Jadwigi i Mariana Sobieskich na polu dokumentacji i badań polskiej muzyki ludowej // Jadwiga i Marian Sobiescy. Polska muzyka ludowa i jej problemy. Wybór prac pod red. *Ludwika Bielawskiego*. – Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1973. – S. 11–72.
2. *Bielawski Ludwik*. Tradycje ludowe w kulturze muzycznej / Instytut Sztuki PAN. – Warszawa, 1999.
3. Cassubia Incognita, kaszëbszczé piesnie. Pieśni kaszubskie ze Zbiorów Fonograficznych [Електронний ресурс] / Autorzy: *Jacek Jackowski, Jaromir Szroeder, Maciej Rychły* // ISPAN Folk Music Collection vol. 4 / Instytut Sztuki PAN, Muzeum Zachodnio-Kaszubskie w Bytowie. 2009. – Електронний оптичний диск (CD).
4. *Chybiński Adolf*. Etnografia muzyczna na III Międzynarodowym Kongresie Muzycznym w Wiedniu (25–29 maja 1909) // Przegląd Muzyczny. – Warszawa, 1910. – № 21. – S. 4–7.
5. *Dahlig Piotr*. Julian Pulikowski i Akcja Zbierania Folkloru Muzycznego w latach 1935–1939 // Muzyka / Instytut Sztuki PAN. – Warszawa, 1993. – № 3–4. – S. 119–155.
6. *Dahlig Piotr*. Pierwszy zapis fonograficzny folkloru polskiego (1904) // Muzyka / Instytut Sztuki PAN. – Warszawa, 1997. – № 2. – S. 57–70.
7. *Dahlig Piotr*. Zbiory Fonograficzne Instytutu Sztuki PAN // Twórczość Ludowa. Kwartalnik Towarzystwa Twórców Ludowych. – Lublin, 1999. – Rok XIV. – № 3–4. – S. 29–33.
8. *Datner Szymon, Leszczyński Kazimierz*. Zbrodnie okupanta hitlerowskiego na ludności cywilnej w czasie powstania warszawskiego (w dokumentach). – Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1962.
9. *Dorosz Piotr*. “Rozpoczął tedy fonograf zbieranie melodii podhalańskich...” – promocja płyty Instytutu Sztuki PAN i Muzeum Tatrzańskiego // Twórczość Ludowa. Kwartalnik Towarzystwa Twórców Ludowych. – Lublin, 2015. – № 3–4. – S. 70–71.
10. *Dorosz Piotr*. Wydawnictwa płytowe nagrań muzyki ludowej ze Zbiorów Fonograficznych Instytutu Sztuki PAN // Twórczość Ludowa. Kwartalnik Towarzystwa Twórców Ludowych. – Lublin, 2014. – Rok XXIX (76). – № 1–2. – S. 54–56.
11. Early Post-War Polish Folk Music Recordings (1945–1950). [Електронний ресурс] / Autorzy: *Jacek Jackowski, Maciej Kierzkowski* // ISPAN Folk Music Collection, vol. 1 / Instytut Sztuki PAN. 2006. – Електронний оптичний диск (CD).
12. “Gdyby Kolberg miał fonograf...” Nagrania archiwalne ze Zbiorów Fonograficznych [Електронний ресурс] / Autorzy: *Jacek Jackowski, dr Weronika Grozdew-Kołacińska, Ewelina Grygier, Kaja Maćko-Gieszcz, Maria Szymańska-Ilnata, Barbara Śniezek, Anna Walkowiak, Piotr Dorosz, Bartosz Niedźwiecki* // ISPAN Folk Music Collection vol. 10 (ISPAN CD 011-012) / Instytut Sztuki PAN. 2014. – Два електронні оптичні диски (CD).
13. *Grygier Ewelina*. “Gdyby Kolberg miał fonograf...” Archiwalne nagrania śpiewaków i muzyków ludowych // Magazyn Folk24. – Bytom, 2015. – № 1. – S. 17.

14. “Hen, gdzie piaski i moczary, gdzie zielone zawsze bory”. Pieśni Puszczy Kurpiowskiej. Nagrania archiwalne ze Zbiorów Fonograficznych Instytutu Sztuki PAN [Електронний ресурс] / Autorzy: *Jacek Jackowski, Marta Deptuła* // ISPAN Folk Music Collection vol. 5 / Instytut Sztuki PAN, Stowarzyszenie Liber Pro Arte. 2009. – Електронний оптичний диск (CD).
15. *Iwanicka Barbara*. Normy i zalecenia w archiwizacji nagrań dźwiękowych // *Przeгляд Techniki. Radio i telewizja / Polskie Radio*. – Warszawa, 1995. – Zeszyt 95. – S. 35–95.
16. *Jackowski Jacek Piotr, Kierzkowski Maciej*. Digitalizacja najstarszej części Zbiorów Fonograficznych Instytutu Sztuki PAN // *Fonoteka wczoraj, dziś i jutro. Pierwsza Ogólnopolska Konferencja Fonotek, 11–12 maja 2007 / Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Biblioteka Narodowa*. – Warszawa, 2008. – S. 88–102.
17. *Jackowski Jacek Piotr*. Współczesne metody zabezpieczenia, opracowania naukowego, udostępniania i rozwoju Zbiorów Fonograficznych Instytutu Sztuki PAN // *Muzyka / Instytut Sztuki PAN*. – Warszawa, 2014. – № 3. – S. 71–114.
18. *Jackowski Jacek Piotr*. Zachować dawne nagrania. Zarys historii dokumentacji fonograficznej i filmowej polskich tradycji muzycznych i tanecznych (przełom XIX i XX w. – do drugiej wojny światowej) / Instytut Sztuki PAN. – Warszawa, 2014. – Część I.
19. *Jackowski Jacek Piotr*. Zachować dawne nagrania. Zarys historii dokumentacji fonograficznej i filmowej polskich tradycji muzycznych i tanecznych (1945 r. – do współczesności) / Instytut Sztuki PAN. – Warszawa, 2015. – Część II. – Wyd. I.
20. *Jackowski Jacek*. The Oldest Sound Archive of Traditional Music in Poland in Relation to Current Challenges // *Tautosakos darbai. Folklore Studies / Ed. by dr. Lina Būgienė*. – Vilnius: Institute of Lithuanian Literature and Folklore, 2006. – Vol. 31. – S. 25–39.
21. *Kamiński Lucjan*. Śpiew i muzyka ludu wielkopolskiego // *Lutnia. Pismo poświęcone idei śpiewaczej*. – 1939. – № 2. – S. 3–5.
22. Kaszuby / *Koncepcja całości, rozdziały wstępne i redakcja strony muzycznej – Ludwik Bielawski; redakcja strony tekstowej – Aurelia Mioduchowska; współpraca redakcyjna – Janina Szymańska, redakcja dialektologiczna – Alicja Ściebora / Instytut Sztuki PAN // Polska Pieśń i Muzyka Ludowa*. – Warszawa, 1997. – Tom 2. – Część I: Pieśni obrzędowe; 1998. – Część II: Pieśni powszechne; Część III: Pieśni powszechne i zawodowe.
23. *Kruczkowski Stefan*. Doświadczenia i postulaty w zakresie przechowywania, konserwacji i odkażania nośników fonograficznych // *Chrońmy dziedzictwo fonograficzne, II Ogólnopolska Konferencja Fonotek – Radom, 14–15 listopada 2008, III Ogólnopolska Konferencja Fonotek – Gdańsk, 5 listopada 2009*. – Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2011. – S. 28–39.
24. *Kujawy / Opis obrzędów i redakcja tekstów pieśni – Barbara Krzyżaniak; redakcja materiałów muzycznych – Aleksander Pawlak; współpraca redakcyjna – Jarosław Lisakowski; redakcja dialektologiczna – Monika Gruchmanowa // Polska Pieśń i Muzyka Ludowa*. – Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1974. – Tom 1. – Część I: Teksty; 1975. – Część II: Melodie.

25. Lubelskie / Koncepcja całości i redakcja tekstów – *Jerzy Bartmiński*; redakcja muzyczna – *Zenon Koter, Agata Kusto, Anna Michalec* / Instytut Filologii Polskiej, Instytut Muzyki UMCS, Instytut Sztuki PAN // *Polska Pieśń i Muzyka Ludowa*. – Lublin, 2011. – Tom 4. – Część I: Pieśni i obrzędy doroczne; Część II: Pieśni i obrzędy rodzinne; Część III: Pieśni i teksty sytuacyjne; Część IV: Pieśni powszechne; Część V: Pieśni stanowe i zawodowe; Część VI: Muzyka instrumentalna.
26. “Melodie stamtąd”. Nagrania archiwalne tradycyjnych pieśni i muzyki regionu kaliskiego ze Zbiorów Fonograficznych Instytutu Sztuki PAN, cz. 1 (1947 r. – pierwsza poł. 1959 r.) // *ISPAN Folk Music Collection vol. 11 (ISPAN CD 013)* / Instytut Sztuki PAN, Centrum Kultury i Sztuki w Kaliszu. 2015. – Електронний оптичний диск (CD).
27. Melodie ziemi kujawskiej. Nagrania dokumentalne ze Zbiorów Fonograficznych IS PAN [Електронний ресурс] / Autorzy: *Jacek Jackowski, Maria Szymańska-Ilnat, Piotr Dahlig, Bartosz Niedźwiecki* // *ISPAN Folk Music Collection vol. 7* / Instytut Sztuki PAN, Stowarzyszenie Liber Pro Arte. 2010. – Електронний оптичний диск (CD).
28. “Muzycy, Muzycy cos po Was ostanie”. Nagrania archiwalne tradycyjnej muzyki Podhala ze Zbiorów Fonograficznych Instytutu Sztuki PAN [Електронний ресурс] / Autorzy: *Jacek Jackowski, Krzysztof Trebunia-Tutka, Edward Styrzula-Maśniak, Bartłomiej Koszarek* // *ISPAN Folk Music Collection vol. 3* / Instytut Sztuki PAN, Tatrzańska Agencja Rozwoju, Promocji i Kultury. 2008. – Електронний оптичний диск (CD).
29. Muzyka ocalona – Łowickie 1952–1959. Nagrania archiwalne tradycyjnej muzyki regionu łowickiego ze Zbiorów Fonograficznych IS PAN. [Електронний ресурс] / Autor – *Jacek Jackowski* // *ISPAN Folk Music Collection vol. 2* / Instytut Sztuki PAN, Łowicki Ośrodek Kultury. 2008. – Електронний оптичний диск (CD).
30. “Pamiętki przeszłości z archiwum wydobyte”. Pieśni i muzyka Kielecczyzny. Nagrania archiwalne ze Zbiorów Fonograficznych Instytutu Sztuki PAN [Електронний ресурс] / Autorzy: *Jacek Jackowski, Kaja Maćko-Gieszc* // *ISPAN Folk Music Collection vol. 9 (ISPAN CD 010)* / Instytut Sztuki PAN. 2013. – Електронний оптичний диск (CD).
31. Pierwszy Podhalański Popis Konkursowy Ludowych Muzyk Góralskich. Zakopane 18–20 kwietnia 1952 r. Nagrania dokumentalne ze Zbiorów Fonograficznych IS PAN [Електронний ресурс] / Autorzy: *Aleksandra Szurmiak-Bogucka, Jacek Jackowski* // *ISPAN Folk Music Collection vol. 8 (ISPAN CD 008-009, 2CD)* / Instytut Sztuki PAN. 2013. – Два електронні оптичні диски (CD).
32. Pieśniczki z kancenoła. Pieśni religijne ewangelików ze Śląska Cieszyńskiego. [Електронний ресурс] / Nagranie, wybór i opracowanie: *Arleta Nawrocka-Wysoc* / Instytut Sztuki PAN. 2008. – Електронний оптичний диск (CD).
33. Podlasie / Naukowe opracowanie części tekstowych oraz transkrypcje dialektologiczne – *Janina Szymańska*; transkrypcje dialektologiczne – *Barbara Falińska* / Instytut Sztuki PAN // *Polska Pieśń i Muzyka Ludowa*. – Warszawa, 2012. – Tom 5. – Część I: Teksty pieśni obrzędowych; Część II: Teksty pieśni powszechnych.
34. “Rozpoczął tedy fonograf zbieranie melodii podhalańskich”. Pierwsze nagrania muzyki tradycyjnej na Podhalu ze zbiorów Muzeum Tatrzańskiego i Instytutu

- Sztuki PAN odtworzone po ponad stu latach / Instytut Sztuki PAN, Muzeum Tatarskie w Zakopanem. 2015. – Електронний оптичний диск (CD).
35. *Rutkowski Bronisław*. Muzyka w roku 1935 // *Życie Sztuki*. – 1938. – Tom. 3. – S. 305–314.
36. *Sobiescy Marian i Jadwiga*. Instrukcja w sprawie zbierania polskiej pieśni i muzyki ludowej // *Muzyka*. – Warszawa, 1950. – № 2. – S. 30–49.
37. *Sobieska Jadwiga*. Folklor muzyczny // *Kultura ludowa Wielkopolski* / Red. *Józef Burszta*. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 1967. – Tom 3. – S. 231–267.
38. *Sobieska Jadwiga*. Polski folklor muzyczny / Wydanie III. Red. *Piotr Dahlig*. – Warszawa, 2006.
39. *Sobieski Marian*. Zachodnie Archiwum Fonograficzne w Poznaniu // *Lud*. – Kraków–Lublin, 1947. – № XXXVII. – S. 458–462.
40. “Te skrzypce pamiętają czasy Chopina”. Nagrania archiwalne ze Zbiorów Fonograficznych Instytutu Sztuki PAN [Електронний ресурс] / Autorzy: *Jacek Jackowski, Maria Deptuła, Maria Szymańska, Bartosz Niedźwiecki* // *ISPAN Folk Music Collection vol. 6* / Instytut Sztuki PAN, Muzeum Etnograficzne w Warszawie. 2009. – Електронний оптичний диск (CD).
41. *Warmia i Mazury* / Redakcja tekstów pieśni, opis obrzędów i historia badań – *Barbara Krzyżaniak*; redakcja materiałów muzycznych – *Aleksander Pawlak*; redakcja dialektologiczna – *Monika Gruchmanowa* i *Edmund Kownacki* / Instytut Sztuki PAN // *Polska Pieśń i Muzyka Ludowa*. – Warszawa, 2002. – Tom 3. – Część I: Pieśni doroczne i weselne; Część II: Pieśni balladowe i społeczne; Część III: Pieśni zalotne i miłosne; Część IV: Pieśni rodzinne i taneczne; Część V: Pieśni religijne i popularne.
42. *Władysława Wiśniewska* i Zespół Śpiewaczek Ludowych Wdzydzanki. Nagrania dokumentalne ze Zbiorów Fonograficznych IS PAN i Radio Gdańsk [Електронний ресурс] / Wybór i opracowanie – *Jacek Jackowski*. Muzeum “Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich” przy współpracy ISPAN i Radio Gdańsk. 2006. – Електронний оптичний диск (CD).
43. *Луканюк Богдан*. Експедиційні матеріали Фонографічного Архіву ім. Мар’яна Собеського // Восьма конференція дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміжних земель: Матеріали. – Львів, 1997. – С. 49–60.

Стаття надійшла до редколегії 26.09.2016
Прийнята до друку 1.02.2017

**PHONOGRAPHIC COLLECTION OF THE INSTITUTE
OF ART OF THE POLISH ACADEMY OF SCIENCES –
HISTORY AND PRESENT TIMES**

Piotr DOROSZ

*Zbiory Fonograficzne. Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk,
ul. Długa 26/28, skr. poczt. 994, 00-950 Warszawa,
tel.: (22) 50 48 200, fax: (22) 831 31 49, e-mail: piotr.dorosz@ispan.pl*

Phonographic Collection of the Institute of Art of Polish Academy of Sciences is the largest and oldest archive of Polish folk music recordings. The recordings have been collected here for almost 60 years. In the collection there are various types of sound media – wax cylinders recorded with the help of a phonograph (among them there is the oldest known recording of folk music in Poland dating back to 1904), soft discs (produced by the German concern “Decelith”), different types of tapes, cassettes and digital files. Now the collection includes about 150,000 pieces of songs and instrumental music from most parts of Poland. The recordings collected here are priceless historical documents which trace the development of rural music in Poland. The collection is the basis of numerous scientific studies.

Presenting archive funds of the Phonographic collection, the author traces their genesis in the broad context of a hundred-year-old history of sound documenting of Polish folklore. The author particularly focuses on the first sound recordings of folklore by Roman Zawiliński (1904), Willi Blossfeld (1906) and Juliusz Zborowski (1913–1914); the origin of the idea of ethnomusical archives (Juliusz Zborowski and Adolf Chybiński); institutionalization of archives, i.e. establishment of the first phonographical archives (Regional Phonographic Archive in Poznan, initiated by Lucian Kamiński in 1930; Central Phonographic Archive in Warsaw, founded by Julian Pulikowski in 1934); and a crucial moment in history, i.e. the Event of Collecting Musical Folklore (1950–1954) under the supervision of Marian Sobieski. In the survey of contemporary activity of the Phonographic Collection the paper emphasizes problems of storing and preserving sound media, namely conditions for storing analogous and digital sound materials, as well as history, methods and practice of digitalizing analogous sound media of the Collection (in particular, the experience of “lab digitalization”). The author also highlighted practical issues of systematizing the media and digital data. Besides that, in the context of problematic access to archive materials he illustrated the search potential of the electronic database of the Phonographic Collection, which contains a wide range of metadata about available archive recordings.

A separate part of the given paper is devoted to a wide number of projects of the Phonographic Collection that are aimed at promoting research into folk music in Poland and its popularization as an important part of the people’s intellectual heritage. Such projects include publishing a series of CDs entitled “ISPAN Folk Music Collection”, which offers a listener archive recordings from the Phonographic collection (published since 2006); a series of printed collections of folklore entitled “Polska Pieśń i Muzyka Ludowa” (“Polish Folk Songs and Music”), which represents culture of various regions of Poland (folk music, songs, dances, rituals and instruments) and has been published since 1974; a number of research projects which are often implemented in collaboration with foreign colleagues and aimed at studying and preserving sound- and photo-archive materials from the Phonographic Collection as well as collections of numerous regional culture institutions and private archives in Poland.

Key words: folk music, recordings, phonographic archive, digitalization, Phonographic Collection of the Institute of Art of Polish Academy of Sciences.